

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของบริบททางสังคมวัฒนธรรมและพฤติกรรมทันตสุขภาพต่อการเกิดฟันผุรุนแรงในเด็กนักเรียนประถมศึกษา บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาขอเสนอขั้นตอนของการศึกษาดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive study) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

3.2 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ของหมู่บ้านอรุโณทัย ตำบล เมืองนะ จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่ ซึ่งจะมีกลุ่มชาวจีนอพยพมากที่สุด รองลงมาเป็นคนไทยใหญ่ นอกจากนั้นเป็นไทยพื้นเมือง แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากหมู่บ้านอื่นในอำเภอเชียงดาวที่จะไม่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันได้มีความเจริญเข้าไปถึงหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการตัดถนน ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น การมีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน การได้รับโอกาสทางการศึกษาของเด็กรุ่นใหม่ รวมถึงการได้สัญชาติไทยจากทางราชการ ทำให้ประชากรส่วนหนึ่งได้ย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมือง และนำเอาวิถีชีวิตแบบคนเมืองเข้ามาในหมู่บ้านด้วย เหตุผลทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน และจากการสำรวจสถานะทันตสุขภาพของเด็กในหมู่บ้านอรุโณทัย ต.เมืองนะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ในเด็กกลุ่มอายุ 5-6 ปี พบฟันผุร้อยละ 96.39 ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด 8.59 ซึ่งต่อคน กลุ่มเด็กอายุ 12 ปี พบเป็นโรคฟันผุ ร้อยละ 82.83 ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด 3.65 ซึ่งต่อคน และเด็กที่พบส่วนใหญ่มักจะพบว่า มีฟันผุเกือบทุกซี่และเกือบทุกด้านโดยเฉพาะพบฟันผุในบริเวณผิวฟันด้านเรียบในฟันตัดหน้าบนและล่างซึ่งถือว่ามีฟันผุระดับรุนแรงเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นในอำเภอเชียงดาว ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข

จากที่กล่าวมาผู้ศึกษาจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของบริบททางสังคม วัฒนธรรมและพฤติกรรมทันตสุขภาพต่อการเกิดฟันผุรุนแรงในเด็กนักเรียนประถมศึกษา ในชุมชนนี้

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

หมู่บ้านอรุโณทัย ประกอบด้วยประชากร จำนวน 1,582 ครัวเรือน จำนวนประชากร ทั้งหมด 9,299 คน ชาย 4,750 คน หญิง 4,549 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

เลือกกลุ่มตัวอย่างจากเด็กนักเรียนประถมศึกษาและบุคคลในครอบครัวและชุมชน โดย จำแนกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลตามกระบวนการเก็บข้อมูลเป็น 3 กลุ่มหลักดังนี้

2.1) ผู้ให้ข้อมูลของชุมชน คัดเลือกจากบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้นำชุมชน และ เจ้าหน้าที่ของ รัฐ ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานอสม. อสม. หัวหน้า สถานีอนามัยบ้านอรุโณทัย เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านอรุโณทัย ครู โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ครู โรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ใน ประเด็นประวัติของชุมชน โครงสร้างของชุมชน ระบบเศรษฐกิจและการศึกษา ค่านิยม ความเชื่อ ต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน

2.2) กลุ่มตัวอย่างเด็กนักเรียนประถมศึกษาที่มีฟันผุรุนแรงและกลุ่มตัวอย่างเด็กนักเรียน ชั้นประถมศึกษาที่ฟันไม่ผุ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ใช้ข้อมูล จากผลการสำรวจสถานะ ผุ ถอน อุด (DMFT และ DMFS) ร่วมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา โดยแบ่ง ตามเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด มากกว่า 6.6 ซี่/คน = ระดับรุนแรง) และ แบ่งตามสัดส่วนของเชื้อชาติ (ร้อยละ 30 ของกลุ่มเด็กแต่ละเชื้อชาติที่มีฟันผุรุนแรงและกลุ่มเด็กแต่ละเชื้อชาติที่ไม่มีฟันผุ) ได้แก่ เด็กฟันผุรุนแรง ชาวจีนฮ่อ จำนวน 19 คน เด็กฟันไม่ผุชาวจีนฮ่อ จำนวน 19 คน เด็กฟันผุรุนแรงชาวไทยใหญ่ จำนวน 5 คน เด็กฟันไม่ผุชาวไทยใหญ่ จำนวน 2 คน เด็กฟันผุรุนแรงชาวอาข่า จำนวน 1 คน เด็กฟันไม่ผุชาวอาข่า จำนวน 7 คน

2.3) กลุ่มบุคคลในครอบครัวเด็ก เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายหรือผู้ปกครองเด็กที่มีฟันผุรุนแรง แยกเป็น ชาวจีนฮ่อ จำนวน 19 คน ชาวไทยใหญ่ จำนวน 5 คน ชาวอาข่าจำนวน 1 คน และ กลุ่มบุคคลในครอบครัวเด็ก เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายหรือผู้ปกครองเด็กที่ไม่มีฟันผุ แยกเป็น ชาวจีนฮ่อ จำนวน 19 คน ชาวไทยใหญ่ จำนวน 2 คน ชาวอาข่าจำนวน 7 คน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบภาวะทันตสุขภาพของเด็กนักเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1.1) ชุดตรวจอย่างง่าย ประกอบด้วย กระจกส่องปาก (mouth mirror) และเครื่องมือตรวจหารอยผุ (explorer)

1.2) แบบบันทึกผลการตรวจภาวะฟันผุ อุด ถอน (DMFS)

2) แบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีประเด็นหรือหัวข้อที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1) แนวการสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์รายกลุ่ม ในกลุ่มตัวอย่างเด็ก โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไป ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว การดำเนินชีวิตในแต่ละวัน พฤติกรรมการทำความสะอาดช่องปาก พฤติกรรมการบริโภค

2.2) แนวการสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์รายกลุ่ม ในกลุ่มตัวอย่างผู้ปกครอง โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไป ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ พฤติกรรมการทำความสะอาดช่องปาก พฤติกรรมการบริโภค การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน

2.3) แนวการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของชุมชน โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อต่างๆ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน

3) เทปบันทึกเสียง

4) สมุดข้อมูลสนาม (field note) พร้อมเครื่องเขียน

5) เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

3.5 วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีร่วมกัน ดังนี้

1) การใช้ข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ข้อมูลสถานะทันตสุขภาพจากฝ่ายทันตสาธารณสุข โรงพยาบาลเชิงดาว ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจากเทศบาลตำบลเมืองนะ ข้อมูลการรับบริการด้านสุขภาพ และสิทธิการรักษา จากสถานีอนามัยอู่โหนดัย เป็นต้น

2) การตรวจสภาวะทันตสุขภาพของเด็กประถมศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจสภาวะฟันผุอุด ถอน (DMFT และ DMFS) ของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 -6 โรงเรียนบ้านอรุโณทัย เพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การตรวจสภาวะฟันผุอุด ถอน ใช้ชุดตรวจอย่างง่าย ประกอบด้วย กระจกส่องปาก (mouth mirror) และเครื่องมือตรวจหารอยผุ (explorer) โดยใช้แสงจากโคมไฟสนาม ไม่มีการถ่ายภาพรังสีประกอบ บันทึกผลการตรวจในแบบบันทึกผลการตรวจสภาวะฟันผุอุด ถอน

3) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal interview) ผู้ศึกษาสัมภาษณ์โดยใช้แนวการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมของชุมชนทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการสื่อสารด้วยภาษาไทย ผู้ศึกษาจึงต้องสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลผ่านล่าม มีการจดบันทึกอย่างย่อและใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ จากนั้นจึงนำมาเรียบเรียงเป็นบันทึกภาคสนาม (field note)

4) การสัมภาษณ์รายกลุ่ม ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเด็กและผู้ปกครอง โดยมีประเด็นคำถามตามกรอบแนวคิดของการศึกษา ร่วมกับการใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและมีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล กรณีต้องการข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นเหล่านั้น การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้ปกครองต้องอาศัยล่ามในการเก็บข้อมูล เนื่องจากมีข้อจำกัดในการสื่อสารด้วยภาษาไทย ทำการจดบันทึกข้อมูลอย่างย่อและใช้เทปบันทึกเสียง จากนั้นจึงนำมาเรียบเรียงเป็นบันทึกภาคสนาม (field note)

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ใน 2 ด้านได้แก่

3.6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้อาจมีความถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่

1) แหล่งเวลาและสถานที่ โดยการสัมภาษณ์ซ้ำในคำถามเดิมกับบุคคลที่ให้ข้อมูลคนเดิมในสถานการณ์ที่ต่างกัน เช่น ถามขณะอยู่กับเพื่อน ถามขณะอยู่คนเดียว ถามขณะอยู่กับผู้ปกครอง ถามขณะอยู่ที่บ้าน หรือถามขณะอยู่ที่โรงเรียน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลเดียวกัน หากเก็บต่างสถานการณ์จะได้คำตอบที่เหมือนกันหรือไม่

2) แหล่งบุคคล โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลายคนในคำถามเดียวกัน เพื่อประเมินว่าหากบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่

3.6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) เป็นการใช่วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายแตกต่างกันในการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้

การสัมภาษณ์ ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเชื่อมโยงกันให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร หากได้ข้อมูลที่ซ้ำๆ กันก็ถือว่าข้อมูลที่ไดมานั้นมีความถูกต้อง

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการตรวจสอบข้อมูลแล้ว ก็นำข้อมูลดังกล่าวไปซักถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันผล หากตรวจสอบแล้วได้ข้อมูลเหมือนเดิม แสดงว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ แต่หากพบว่าข้อมูลบางส่วนมีความขัดแย้งกัน หรือยังขาดความถูกต้องครบถ้วน ผู้ศึกษาก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำมาผ่านการตรวจสอบตามขั้นตอนที่ได้นำเสนอไปแล้ว จนกระทั่งเมื่อได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์แล้ว ก็นำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ

3.7 การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา โดยการขออนุมัติคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยสาขาวิชาสาธาณสุขศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอรุโณทัย ก่อนทำการวิจัย และก่อนทำการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบทุกประเด็นเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจอย่างไม่มีการบังคับด้วยวิธีใดๆ พร้อมกันนั้นก็ได้อธิบายให้ทราบว่ากลุ่มตัวอย่างมีสิทธิที่จะไม่ให้ข้อมูลหากไม่เต็มใจ และสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อหากต้องการ โดยจะไม่มีผลเสียใดๆ ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ ข้อมูลที่ได้มาจะนำมาใช้เฉพาะในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้น และผลของการศึกษาจะนำเสนอข้อมูลที่เป็นภาพรวม ขั้นตอนและวิธีการศึกษาจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อกลุ่มตัวอย่างแต่อย่างใด

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.8.1 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological analysis) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามคุณลักษณะที่ข้อมูลนั้นมีอยู่ร่วมกัน แล้วนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอธิบาย สาเหตุและปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผลวิเคราะห์น่าเชื่อถือและถูกต้อง

3.8.2 การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential analysis) นำข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปมาจำแนกและเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ ด้วยการหาความเหมือนหรือความแตกต่างเพื่อสร้างข้อสรุป

3.8.3 การวิเคราะห์แบบตีความและสร้างข้อสรุป หรือการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analysis induction) เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลรูปธรรมและปรากฏการณ์ที่มองเห็นแล้วสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรม โดยการหาลักษณะร่วมของรูปธรรมจำนวนหนึ่งเพื่อสร้างข้อสรุปว่ารูปธรรมนั้นมีลักษณะแบบแผนอย่างไร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved